CONSTRUCȚII PRONOMINALE PLEONASTICE

DE

G. ISTRATE

Într-o poezie de tinerețe a lui George Coșbuc, publicată, după moartea autorului, în Arhiva Someșeană nr. 5, Năsăud, 1926, p. 26, și reprodusă de N. Drăganu în studiul *George Coșbuc la liceul din Năsăud și raporturile lui cu grănicerii*, publicat în *Serbările de dezvelire a bustului lui Gh. Coșbuc*, Bistrița 1926, găsesc întrebuințarea pleonastică a formelor neaccentuate ale pronumelui personal [1]:

Te du, te du amice, ci eu voi cugeta
Adeseori la tine și la iubirea ta,
Și-n noaptea disperării, pe plaiul suferinții,
Cînd totul *m-a goni-mă*, din sin m-a exila,
Eu voi privi la tine, iar tu la providință
Și astfel niciodată noi nu ne vom uita.

Fenomenul este curent în graiurile populare de peste munți, într-o regiune care depășește, cu mult, limitele raionului Năsăud, unde-l remarcam prezența încă în 1937 [2] și, un an mai tîrziu, era înregistrat tot pentru nordul Transilvaniei, și în paginile revistei Bulletin linguistique [3]. În volumul IV (1936) și V (1937) ai acestei reviste, existența fenomenului fusese semnalată în Bihor [4] și în Banat [5], după cum alte publicații ne informează că el există în Țara Oașului [6], în Maramureș [7], în Iugoslavia [8] etc. Ceea ce trebuie remarcat este faptul că repetarea are loc, totdeauna, în construcții în care apar forme verbale compuse.

În Buletinul pomenit dădeam cîteva exemple și din Grigore Ureche [9]. Pot spune că fenomenul apare și la Miron Costin [10] și, mai ales, la Dosofteiu, în a cărui Psaltire în versuri se întîlnește de cîteva sute de ori [11].

---

1) Poezia poartă titlul *Ad memoriam* și a fost scrisă în amintirea unui coleg mort.

2) Cf. Buletinul Institutului de Filologie Română Alexandru Philippide IV, p. 81, unde dădeam exemple ca: *l-am văzutu-l; l-am auzitu-l; m-o ocărîtu-mă; l-o bătutu-l mă-sa; s-o dusu-să la tîrg; i-o mîncatu-i lupcii o oaie*.

3) Vol. VI, 1938, p. 191: *m-o ocărîtu-mă; ț-oi spune-ț; te-am lăsatu-te; l-am cematu-l; l-o pusu-l; i-am datu-i; i-o dusu-i; le-am spusu-le; s-o spartu-să; s-a gătа-să; ne-om gîndi-ne; ne-am rădicatu-ne; v-ar omini-vă*; etc.

4) Cf. p. 133: *l-am trasu-l; în brîncă l-am adusu-lă: ne-am dusu-ne; m-am dusu-mă* etc.

5) Cf. p. 143: *m-o auzitu-mă; am dusu-l.*

6) I. A. Candrea, *Graiul din Țara Oașului*, Buc. 1906, p. 51: *s-o dusu-să*.

7) Tache Papahagi, *Graiul și folklorul Maramureșului*, București 1925, p. LXVII, LXXI, 158. Papahagi transcrie greșit unele exemple ca: *s-o dată-să*, dar sînt potrivite următoarele: *s-o dusu-să; s-o povestitu-să; s-o ținutu-să; m-or jeli-mă; m-am băgatu-mă; te-a întreba-te; l-o dusu-l; l-o făcutu-l; l-a-ngropa-l* etc.

8) Giuglea Vilsan, *De la Românii din Serbia*, București, 1913, p. 374: *l-a, dăruitu-l cu el.*

9) Ediția Const. Giurescu, București 1916, p. 19, 37: *i-au prinsu-i vii; i-au pur-, tatu-i din loc în loc.*

10) *Letopisețul Țării Moldovei*, București 1944, p. 191: *l-au trasu-l.*

11) *Psaltirea în versuri* întocmită de Dosofteiu mitropolitul Moldovei, 1671-1680 publicată de pe manuscrisul original și de pe ediția de la 1673 de I. Bianu București 1887.

https://biblioteca-digitala.ro

Voi indica, în paranteză, după fiecare exemplu pagina la care îl găsim: mi-i acoperi-mă (81); i-au adunatu-l (375); ne-ai adunatu-ne (212); ne-ai adăpatu-ne (195); şi-au adusu-şi aminte (335, 360); mi-am alesu-mi (304); l-ai alesu-l (449); ţi-ai aprinsu-ţi (309); m-oi arăta-mă (48); şi-au arătatu-şi (355); cînd ţi-i arăta-te (148); te-ai arătatu-te (195); ţi-am arătatu-ţi (434); l-au arsu-i (368); te-oi asculta-te (79); şi şi-au ascuţitu-şi limba (471); să vor aşăza-să (214); mi-ai auzitu-mi (85); şi le-au auzitu-le (372); ţi-au auzitu-ţi cuvîntul (466); l-am avutu-l (341); ţi-au avutu-ţi (348); le-au bătutu-le (262); l-ai bogăţitu-l (62); i-au blagoslovitu-i (378); s-a bucura-să (111, 331); m-oi bucura-mă (250); ne-am bucura-ne (440); m-or călca-mă (82); mi-ai căutatu-mi (399); ţi-am căutatu-ţi (437; mi-ai cercatu-mi (46); te voi cerca-te (81); l-am cercatu-l (111); de mi-i cerca-mă (128); m-a certa-mă (474); te voi chema-te (148); l-am chematu-l (341); să va chema-să (391); i-ai concenitu-i (55); i-au curăţitu-i (262); nu ţi-i cuteza-te (175); mi-ai datu-mi (54, 99, 138, 185, 233, 287, 480); mi-au datu-mi (44, 71, 99, 404); ţi-am datu-ţi; (274); ţi-ai datu-ţi cuvîntul (277, 310, 358); ţi-au datu-ţi (284, 348, 431, 490); i-ai datu-i (215, 352, 390, 469); i-am datu-i (186); i-au datu-i (372) l-au datu-l (362); le-ai datu-le (195); le-au datu-le (372); le va da-le (211); să va da-să (206); şi-au datu-şi (278); i-ai dăruitu-i (62); şi-au defăimatu-şi credinţa (264); l-am descăpăţinatu-l (498); i-au descărcatu-i (274); le vei deschide-le cale (347); m-ar desfăta-mă (468); de ţi-i desfăta-te (216, 218); s-a desfăta-să (63); s-ar desfăta-să (201); mi-aţi făcutu-mi (328); ne-au făcutu-ne (327); l-ai făcutu-l (73) ţi-ai făcutu-ţi (390, 458); şi-au făcutu-şi (334); m-oi făli-mă (184); mă voi feri-mă (52); mi-i feri-mă (466); ţi-am feritu-ţi legea (413); ţi-ai feritu-ţi mărturia (426); te-a feri-te (185); te va feri-te (431); le-a fi-le de sminteală (396); i-au fostu-i (463); mi-ai gătatu-mi (71); şi-au gătatu-şi (30); ne-am golitu-ne (501); ţie ţi-am g e-şitu-ţi (168); ţi-au greşitu-ţi (284); mă voi grăji-mă (128); te-a grăji-te (183); i-am hrănitu-i (225); ne-ai hrăn.tu-ne (271); nu li s-a ierta-să (219); cînd mi-i ispiti-mă (79); l-am iubitu-l (290); ţi-am iubitu-ţi zisa (421); s-a ivi-să (282); şi-au ivitu-şi (399); te vei ivi-te (163); ţi-i ivi-te (221); m-i izbăvi-mă (466); i-au izbăvitu-i (372); m-oi îmbărbăta-mă (84); ţi-ai îmblînzitu-ţi mînia (284); mă vei înălţa-mă (56); te vei înălţa-te (124); s-a înălţa-să (39); m-oi închina-mă (465); te vor înconjura-te (25); i-au îndreptatu-i (376); i-am înfrînetu-i (54); mi-ai înfrîntu-mi (29); mă va înfrunta-mă (474); te va înfrunta-te (167); s-or înmulţi-să (175); l-ai însămnatu-l (56); l-am întăritu-l (249); i-au întăritu-i bogăţia (241); şi-au întăritu-şi (205); l-ai întemelatu-l (73); ţi-ai întinsu-ţi cortul (142); m-am întorsu-mă (106); mi-au întorsu-mi (99); ţi-ai întorsu-ţi (99); te-oi întreba-te (130); m-oi învăţa-mă (423); mi-ai lărgitu-mi (18); l-ai lăsatu-l (248); l-ai lăsatu-l (338); i-ai lăţitu-i (271); m-oi lăuda-mă (184); te-ar lăuda-te (202); te-oi lăuda-te (201, 230); nu te-or lăuda-te (398); mi-am lipitu-mi (343); mi-au lipitu-mi (409); ţi-ai luatu-ţi (254); l-ai măritu-l (56); te voi mărite (256); ţi-ai minunatu-ţi (105); m-oi mîhni-mă (82); l-au miniatu-l (261); te-a mîntui-te (314); să vor mulţa-să (151); i-ai obositu-i (29); i-au omoritu-i (269); le vei opri-le (283); te-a păli-te (331); şi-au părăsitu-şi domnul cortul (264); şi i-au petrecutu-i (367); ti-i pogorî-te (211); l-ai pomăzuitu-l (367); mi-au potolitu-mi greutatea (399); m-oi primbla-mă (408, 416); ţi-am primitu-ţi (435); mi-ai pusu-mi (53); mi-au pusu-mi (131, 210); l-au pusu-l (509); l-ai pusu-l (28, 310, 451); l-au pusu-l (266); şi le-ai pusu-le (353); ţi-ai pusu-ţi (298, 352); şi-au pusu-şi (349); l-ai răsu-l (29); i-ai rădicatu-l (308); m-oi ruga-mă (465); te vom ruga-te (62); ţi-i ruga-te (61); te-ai sămeţitu-te (174); s-ar sătura-să (202); s-au schimonositu-să (377); l-am scosu-l (341); l-ai scosu-l (254, 261); l-au scosu-i (367, 373, 374, 375, 376); şi şi-au scosu-şi (364, 355); m-oi scula-mă (469); şi-au sfinţitu-şi (239); mi-au slăbitu-mi (298); nu m-oi slăbi-mă (79); le-a slobozi-le (26); l-au slobozitu-i (442); ţi-au slujitu-ţi (283); mi-am smeritu-mi (448); ne-a sorbi-ne (438); m-oi spăla-mă; (79); ti-i speria-te (315); mi-am spusu-mi (403); ţi-ai spusu-ţi (480); v-au spusu-vă (256); i-ai stricatu-i (308); mă va striga-mă (305); te voi striga-te (465); ţi-am strigatu-ţi (46, 464); mi-am strînsu-mi (99); l-au strînsu-l (264); i-ai strînsu-i (195); m-aş sui-mă (467); cînd te vei sui-te (221); ne-om sui-ne (43); me-i şti-mă (467); ţi-au şiutu-ţi (303); de s-ar tăbăci-să (81); ţi-ai tînsu-ţi (119); l-ai timpinatu-l (62); cînd s-a timpla-să (123); eu voi trimete-vă (7); ţi-ai trimisu-ţi (9, 186, 390); ţi-au trimisu-ţi (348); le-au trimisu-le (365); şi-au trimisu-şi (292); de mi s-au turburatu-mi vederea de spaimă (23); ţi-au ţinutu-ţi poruncile (25); nu s-au udatu-să (246); nu le-aş uita-le (119); te-aş uita-te (464); li s-a uita-să (161); ţi-au uratu-ţi (147); l-ai uritu-l (307) l-au urzitu-l (296); de şi-au urzitu-şi (289); l-au usturatu-l (456); mi-ai luşuratu-mi (211); mi-am văditu-mi (106); de m-aş vedea-mă (140, 201); te-oi vedea-te (48); mi-au venitu-mi (222); i-au venitu-i (384, 385); pînă

https://biblioteca-digitala.ro

le-a venile (176, 279); ce s-or zidi-să (345); i-au zdrobitu-i (246); le-au zdrobitu-le (375). În afară de exemplele din Psaltire, mitropolitul Dosofteiu mai folosește construcții asemănătoare și în lucrarea în proză, *Viețile sfinților*, dar în măsură mai mică decît aici.

Pe lîngă exemplele citate din Psaltirea lui Dosofteiu, în care situația este clară în sensul că între ele și cele din limba populară nu există nici o deosebire, mai avem și altele pe care le-am putea numi defectuoase, întrucît lipsește unul dintre cele două elemente (me, și te etc.) [12].

Trebuie să spun că fenomenul există și în graiul moldovenesc de nord, dacă nu ca o trăsătură generală, cum am văzut că apare în Transilvania [13], cel puțin ca un element de import din regiunile de peste munți. Așa se explică frecvența lui relativ mare în operele scriitorilor din secolul al XIX-lea și este cazul să spun că l-am semnalat în scrisul lui Gheorghe Asachi [14], în *Păcatele tinereților* a lui C. Negruzzi [15] în *Miron și frumoasa fără corp*, a lui Eminescu [16], în *Amintirile* lui Ion Creangă [17] etc. Îl înregistrează, de asemenea, culegătorii de literatură populară, din vremea noastră [18], după cum nici semnalează și unii specialiști care se ocupă cu probleme de dialectologie [19].

---

12) Iată cîteva dintre ele: *de-aș depărta-mă* (180); *și-aș aștepta-te* (180); *de-aș vedea-te* (201); *de-aș vedea-mă* (281); *și-au ivitu-și dreptatea* (335); *ș-au grăitu-și* (380); *de-au cu totul desrădăcinatu-i* (383); *Ț-voi așterne-i pe toți sub picioare* (388); *de-ai spusu-mi* (480); Și la Grigore Ureche, *op. cit.*, p. 27, am găsit un asemenea exemplu: *au săgetatu-le caii*, cf. și Al. Rosetti, *Scrisori românești din Arhivele Bistriței*, București 1944, p. 70: *cum va hi-le voia*.

13) Și cum credeau Sandfeld-Olsen (*Sintaxe roumaine*, Paris, 1936, p. 102).

14) *Spicuitorul moldo-romîn*, Iași, aprilie-mai-iuni 1841, p. 73: *le-om afla-le*.

15) Cf. p. 309 (ediția 1857): *mi s-au tăiatu-mi dreapta*, exemplu care apare, de fapt, în cadrul unui citat mai lung din *Viețile sfinților*, lucrarea citată deja a mitropolitului Dosofteiu.

16) *L-au spălatu-l, pieptănatu-l*
La botez l-au dus pe micul,
La icoane *l-a-nchinatu-l*
sau:
A crescut cum *l-a menitu-l*.
Un alt exemplu, din opera lui Eminescu, găsesc în *Opere* IV, p. 518, în poezia intitulată *Cîntec caracudesc*:
Cei de pe urmă pantaloni *i-am dusu-i* la răcoare...

17) *Eu m-am dusu-m-am* (ediția Marmeliuc, p. 18). Exemplul acesta, ca și cel pe care îl dăduse cu mult înainte I. Heliade Rădulescu (v. ceva mai încolo!), se deosebește de cele înșirate mai sus, în sensul că se repetă nu numai pronumele, ci și verbul auxiliar. Se pare că ne găsim în fața unei trăsături caracteristice nu atît limbii populare, graiurilor regionale, ci vorbirii oamenilor culți.

18) Cf. Alexandru Vasiliu, *Povești și legende*, București 1928: *eu voi primi-vă* (17); *cum s-o nimeritu-să* (55); *m-aș ruga-mă* (80); *ț-am spusu-ți* (161); *v-a judeca-vă* (162); *v-oi da-vă* (166); etc. Să se vadă și Bulletin linguistique V (1937), p. 202, unde înțelegem exemple ca următoarele: *l-am văzutu-lî; i-am spusu-i; v-o bătutu-vi; i-o cîntatu-i; le-o datu-li*.

19) Colegul Ștefan Cucîureanu îmi atrage atenția că întrebuințarea pleonastică a pronumelui există și în raionul Rădăuți, dar numai în vorbirea bătrînilor, care păstrează încă urme ardelenești evidente, în vorbirea lor. În comunele Hurjuieni, Gălănești, Vicov de jos, Vicov de sus, Putna, Straja, Voitinel, Bilca etc. se pot auzi exemple ca: *vitele l-o mîncatu-l finul; mortul l-o dusu-l la groapă* etc. În vara anului acestuia (1956), eu însumi am înregistrat, în cadrul anchetei pe care colectivul nostru a întreprins-o în raionul Rădăuți, exemple ca următoarele: *m-am dusu-mă și mi-o dat aspirină; noi ne-am deșteptatu-ne în legea germană; m-am rugatu-mă; te-oi brihtui-te; de-acolo s-a vide-să mai bine satul* (toate în comuna Straja!); *avem o fîră de borș, l-am făcutu-l dimineață* (Bilca!). Dar fenomenul se cunoaște și prin regiunea Iași nu numai în Bucovina. Tovarășul Ion Morărescu, profesor de limba română în orașul nostru, îmi pune la îndemînă un exemplu auzit în vorbirea unui om din comuna Rediu-Tătar, satul Zahorna, raionul Iași: *Ce, dacă dumneata ai da un ban rupt, nu l-ar primi-l?*

https://biblioteca-digitala.ro

Deşi foarte răspîndit, cum s-a văzut din exemplele citate, fenomenul în discuţie n-a atras, în mod deosebit, atenţia lingviştilor mai vechi. Alexandru Philippide cunoştea exemplul din Creangă [20]), precum şi alte citeva din revista Contemporanul [21]). Tot el atrage atenţia şi asupra faptului că, în afară de dialectul dacoromîn, fenomenul este cunoscut şi meglenoromînilor [22]). Philippide a încercat să-şi explice şi cauzele care i-au determinat pe romîni să repete pronumele, în aceste împrejurări, şi el ajunge la concluzia că un rol important ar fi jucat, aici, ritm l. Chiar dacă nu avem, în spusele lui Philippide, o explicaţie propriu-zisă, afirmaţia lui se impune să fie reţinută măcar pentru motivul că primele exemple numeroase, pentru problema pe care o urmărim, sînt luate dintr-o operă în versuri (Psaltirea lui Dosofteiu!) şi se ştie că în asemenea lucrări ritmul joacă rol mai important decît în operele scrise în proză. Trebuie să atrag, de asemenea, atenţia şi asupra altui fapt care duce la aceeaşi concluzie: fenomenul nostru nu este de loc reprezentat în textele din secolul al XVI-lea cînd se ştie că noi nu avem literatură scrisă în versuri. Chiar în secolul al XVII-lea nu există altă lucrare pe care s-o putem compara, sub raportul mulţimii exemplelor, cu Psaltirea lui Dosofteiu. Cronicile lui Ureche şi Miron Costin abia înregistrează fenomenul. Tot aşa scrisorile romîneşti din Arhivele Bistriţei.

Dar mulţimea mare de exemple, din Psaltirea lui Dosoftei, nu trebuie pusă numai pe socoteala ritmului fiindcă, în cazul acesta, ne-am aştepta ca fenomenul să fie reprezentat în toate operele în versuri, în aceeaşi proporţie, ceea ce nu este cazul cu nici o altă lucrare similară. Aşa stînd lucrurile, cred că trebuie să încercăm şi altă explicaţie. Mă gîndesc, anume, dacă nu există, în limba noastră, o adevărată tendinţă de a repeta pronumele, eventual nevoia de a exprima de două ori obiectul: *o am văzut-o ; o aflat-o; l-am auzit, pe X, cînd cerea acest lucru ; i-am spus lui Y să nu mai aibă nimic cu mine* etc Situaţia aceasta a putut uşura, nici vorbă, apariţia construcţiei pleonastice în discuţie [23]).

Fenomenul îl era cunoscut şi lui Eliade Rădulescu. Scriitorul muntean îl considera specific vorbirii oamenilor din nordul ţării şi recomanda moldovenilor să nu-l întrebuinţeze în scris: „Noi zicem m-am dus şi dumneavoastră, şi alţi romîni, cu un pleonasm vitios, m-am dus-mam, şi nu e prea bine" [24]). De asemenea îl cunoştea Bogdan Petriceicu Hasdeu care îl pomeneşte, fără nici un fel de indicaţie, în cunoscutul său *Cestionar* publicat în fruntea volumului I din *Etymologicum Magnum Romaniae*, p. X, sub întrebarea nr. 47, formulată în felul următor: „Are poporul pe acolo obiceiul de a zice: *l-am văzutu-l; te-am bătutu-te : i-am datu-i: ne-am întîlnitu-ne; le-au arătatu-le:* cu pronumele repetit? ori zice numai *l-am văzut; i-am dat; ne-am întîlnit* etc.?"

---

20) *Principii de istoria limbii*, Iaşi 1894, p. 137.

21) *l-oi vide-lă; l-om tăie-lă.*

22) *Ibid: li-a anclis-au.* Mai tîrziu, Sextil Puşcariu avea să dea un exemplu şi pentru dialectul istroromîn (*Studii istroromîne* II, Bucureşti, 1926, p. 248): *neca l' fure l' lemne*, despre care spunea că „aduce aminte de construcţii vechi romîneşti şi ardelene ca *mă ducu-mă*". Alte exemple pentru dialectul istroromîn găsim în Bulletin linguistique V (1937), p. 203.

23) Aspectul general al problemei a fost discutat, printre alţii, de R. A. Budagov în Studii şi cercetări lingvistice, 1953, fasc. I, p. 35—56.

24) Currier de ambe sexe, 1836-1838, p. 370.

https://biblioteca-digitala.ro